

ПРЕИЗКАЗНИ ГЛАГОЛНИ ФОРМИ

В този урок ще научите:

- какво представлява преизказването и кога преизказваме;
- кои са преизказните глаголни форми.

СЪЩНОСТ НА ПРЕИЗКАЗВАНЕТО

- С преизказните форми се предават **отдавна минали събития** или изобщо събития, на които говорещият не е бил очевидец.

*Хан Крум **влязъл** в днешна София през 811 г.*

*По математика **правили** контролна работа.*

- Когато преизказва, говорещият може да изразява и **съмнение** и **недоверие** в нечии думи:

*Да бе! Не ме **бил видял** той...*

*Да не повярваш! **Била получила** шестица на контролното.*

УПОТРЕБИ НА ПРЕИЗКАЗНИТЕ ГЛАГОЛНИ ФОРМИ

НАУЧЕН ТЕКСТ

С преизказните форми се представят отдавна минали събития:

*Древните китаЙци **вярвали** във вечния живот на духа. **Смятали**, че мъртвите трябва да бъдат погребвани с различни вещи. Богатите **били погребвани** с храна, съдове за вино и оръжия.*

НАРОДНО ПРЕДАВАНЕ

Преизказните форми са типични за народните приказки и за останалите фолклорни текстове – народни песни, легенди, предания, притчи:

Имало едно време...

Преизказни форми се използват, когато повествователят или някой герой въвежда в собствения си разказ нечий чужд разказ или изказване:

*Това лято ми се замоли да **съм я пуснел** да иде да жъне. (Й. Йовков)*

Преизказните форми се употребяват ограничено – най-често в заглавията на текстове за изразяване на съмнение и недоверие в нечие изказване:

*Министрите в новия кабинет щели да се **обсъждат** чак на 3 май*

ХУДОЖЕСТВЕНИ ТЕКСТОВЕ

МЕДИЙНИ ТЕКСТОВЕ

ФОРМИ ЗА ПРЕИЗКАЗВАНЕ

За да преизказваме, използваме форми на двете минали деятелни причастия — свършено и несвършено, които в м. р. ед. ч. завършват на **-л**:

ходил, ходел

чел, четял

писал, пишел

Те се употребяват като сказуеми самостоятелно или в съчетание с други форми на глаголите:

казал

бил + казал

щял + да + каже

щял + бил + да + каже

РАЗПОЗНАВАНЕ НА ПРЕИЗКАЗНИТЕ ФОРМИ

1. Открийте сказуемото в изречението.

2. Ако сказуемото се състои от една дума и тя е причастие на **-л**, то сказуемото е изразено с преизказна форма.

*Живели един дядо и една баба. Дядото **ходел** на реката за риба, а бабата **шетала** и **готвела** в къщата.*

3. Ако сказуемото се състои от повече от една дума и първата от тях е причастие на **-л**, то сказуемото е изразено с преизказни форми.

*Марин **щял** да ходи на айкидо.*

Важно!

Най-често преизказните глаголни форми са в 3 л. ед. и мн. ч.

ПРЕИЗКАЗВАНЕ НА ГЛАГОЛНИТЕ ВРЕМЕНА

Минало свършено време

ходил, ходила, ходило, ходили
(минало свършено деятелно причастие)

Минало несвършено време + сегашно време

ходел, ходела, ходело, ходели
(минало несвършено деятелно причастие)

Минало предварително време + минало неопределено време

бил ходил, били ходили
(бил, била, било, били + минало свършено деятелно причастие)

Бъдеще време + бъдеще време в миналото

щял да ходи, щели да ходят
(щял, щяла, щяло, щели + да + сегашно време)

Любопитно...

- От всички славянски езици само българският има специални глаголни форми за преизказване.
- Когато преизказва, говорещият може да изрази и отрицателно, иронично отношение към чутото, защото смята, че казаното **не е истина**.
- С преизказването се изразява отношението на говорещия към **изказването** като цяло, а не само към **глаголното действие** в него.

Свържи всяка от глаголните форми от лявата колона с характеристиката, която ѝ съответства.

бих написал

преизказна форма

бях написал

форма на изявително наклонение

написал

форма на условно наклонение

нека да
напиша

форма на повелително
наклонение

Свържи всяка от глаголните форми в лявата колона с времето (или времената), за което е.

бил ходил

ходел

щял да ходи

○ бъдеще време в миналото

○ сегашно време

○ минало неопределено време

○ минало предварително време

○ минало несвършено време

○ бъдеще време

Кои от твърденията са верни и кои - грешни?

	ВЯРНО	НЕВЯРНО
Глаголната форма <i>пеел</i> е за сегашно и минало несвършено време.	☐	☐
Глаголната форма <i>щял да пита</i> е само за бъдеще време.	☐	☐
Глаголната форма <i>ходил</i> е за минало свършено време.	☐	☐
Глаголната форма <i>бил казал</i> е за минало свършено време.	☐	☐

Кои твърдения са верни и кои – неверни?

	ВЯРНО	НЕВЯРНО
Глаголните форми за преизказване означават, че говорещият е очевидец на събитията, за които говори.	☐	☐
Глаголните форми за преизказване означават несвидетелско отношение на говорещия.	☐	☐
Глаголните форми за преизказване се различават по време.	☐	☐
Глаголните форми за преизказване означават заповед или молба.	☐	☐
Глаголните форми за преизказване съдържат минали деятелни причастия.	☐	☐

Преразкази откъса от разказа „Светлина, която спасява“ на Драган Тенев, като използваш преизказни глаголни форми.

– Слушай, Томас - каза старият Едисон, възседнал вече коня си, – най-много след час ще се върна и ще доведе доктор Макдермот. Дотогава стой при майка си и нито за миг не се отделяй от нея. Разбра ли?

– Да, татко, разбрах! – рече глухо изправеното до коня момченце, което държеше в ръце петролна лампа. В нейната жълта светлина лицето му беше бледо и измъчено. А и самото момче, въпреки че беше доста едро за своите десет години, сега изглеждаше някак издребняло, едва забележимо в нощта.

Бащата пришпори коня и изчезна в тъмнината. Момчето остана неподвижно на мястото си, докато в нощната тишина замряха и последните звуци от копитата, и едва тогава се върна в стаята при майка си. Болната лежеше в голямото дъбово легло, което Томас помнеше още от времето, когато бе съвсем малък...

Изглежда, че болестта се бе усилила, защото от време на време майка му почваше да бълнува и високо викаше неясни и откъслечни думи, от които не се

разбираше нищо. За да я успокои, Томас махна от челото ѝ изсъхналата кърпа, натопи я грижливо в паничката с оцет и отново я сложи върху горещото ѝ чело.